

Dne 11. února oslavujeme den žen a dívek ve vědě. Je ale v Česku co slavit?

11.2.2023 - Zuzana Dupalová | Akademie věd České republiky

Celkový počet výzkumníků v Česku sice roste, zastoupení žen ale i přesto stagnuje.

Jak vyplývá z Monitorovací zprávy Národního kontaktního centra – gender a věda, muži mají převahu ve všech profesích výzkumu. NKC – gender a věda při Sociologickém ústavu AV ČR je přitom jediné specializované pracoviště ve střední a východní Evropě, které se zaměřuje na podporu genderové rovnosti ve vědě a výzkumu.

Genderově podmíněné bezpečí a respekt

NKC – gender a věda se podílelo i na předsednictví Česka Rady EU uspořádáním mezinárodní konference o genderově podmíněném násilí v akademickém prostředí. „První mapování národních politik v oblasti genderově podmíněného násilí ve výzkumu ukázala, že v Evropské unii je situace roztržštěná. Jen málo zemí přijalo příslušná opatření, poměry jsou tristnější ve střední a východní Evropě,“ komentuje vedoucí pracoviště Marcela Linková v lednovém čísle *AB / Akademický bulletin*.

Téma se přitom profiluje jako zásadní i pro pochopení genderové nevyváženosti ve vědě. Podle výsledků evropského výzkumu UniSAFE, na němž NKC spolupracuje, se až 66 % žen v akademickém prostředí setkala s genderově podmíněným násilím a obtěžováním. Dotčené se pak nezřídka nedokáží studiu či vědě věnovat s původním zápalem, cítí pocity ohrožení a nepohody. V důsledku mohou akademické prostředí opustit. NKC – gender a věda proto připravuje informační kampaň o bezpečí a respektu v akademickém prostředí.

Marcela Linková je vedoucí pracoviště NKC – gender a věda, které se zaměřuje na podporu genderové rovnosti ve vědě a výzkumu. (CC)

Zanedbaný potenciál

Nerovnost v počtu žen a mužů ve vědě můžeme vnímat jako jev, který ve výsledku brzdí rozvoj vědy jako takové. „Přestože mezi absolventy vysokých škol převažují ženy, ve vědě jsou zastoupeny velmi málo. Nevyužíváme tak potenciál poloviny populace, což si nemůžeme dovolit,“ řekla ministryně pro vědu, výzkum a inovace Helena Langšádlová na konferenci, která se v červnu loňského roku zaměřila na gender ve vědě.

„Například vůči vědkyním-matkám panuje silný předsudek. Podle mnohých nebudou kvůli mateřství už nikdy stoprocentně oddané vědě a nedosáhnou takových výsledků,“ upozornila na téže konferenci Marcela Linková na jednu z překážek, které musejí vědkyně překonávat. Vyvažování genderového zastoupení podle mnohých navíc souvisí s násilnou implementací kvót.

Jak je na tom Akademie věd?

Akademie věd ČR je ve srovnání se zbytkem státu v procentuálním zastoupení žen ve vědě nad průměrem. Absolutní počty žen ve vedení však nevyznívají příliš pozitivně: ve vedoucích pozicích pracuje 26 % žen a ve vedení našich pracovišť dokonce jen 12 %. Je zde ale potenciál, aby se v budoucnu počet žen ve vedení zvyšoval a vyrovnával.

„Vysokoškolsky vzdělaných kolegyně ve výzkumných útvarech máme více než třicet sedm procent. Ve věkové kategorii třicet jedna až čtyřicet let jich je čtyřicet procent. Zároveň ženy v tomto věkovém rozmezí obsazují třicet osm procent vedoucích pozic. V kategorii do třiceti let je v Akademii věd čtyřicet devět procent žen a totéž zastoupení ve zmíněné kategorii tvoří ženy ve vedoucích funkcích,“ konstatoval Luboš Náhlík v listopadu 2021 v *AB / Akademickém bulletinu*. Pomoci s návratem matkám-vědkyním do výzkumů se snaží Akademie věd ČR také například zřizováním dětských skupin.

Z počtu vědců v Akademii věd ČR je 37 % žen.

Řešení: Změnit kritéria i myšlení

Podle Jiřího Ludvíka z Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR by české vědě prospělo změnit kritéria hodnocení připravenosti pro vědeckou práci: „K řešení genderové nerovnosti ve vědě by výrazně přispělo, kdybychom vnější odborná kritéria doplnili o vnitřní, osobní. Například, že by se rodičovská dovolená považovala za absolvovanou intenzivní a praktickou školu managementu.“

Jak ale upozorňuje místopředseda Akademie věd ČR Ondřej Beránek, změny navrhované Jiřím Ludvíkem jsou těžko uchopitelné. „Ve výsledku bude vždy záležet na lidech, kteří sedí v příslušných panelech či komisích, jak na tyto otázky hledí.“ Dodává, že by se muselo změnit běžné uvažování vedení ústavů. Peter Šebo z Mikrobiologického ústavu AV ČR se domnívá, že výraznou pomoc v boji proti genderové nerovnosti by představovaly specifické podpůrné programy.

Na nerovnost ve vědě již reaguje i způsob udělování grantů. Například Grantová agentura ČR od letošního roku vyžaduje plán genderové rovnosti jako jeden z faktorů pro hodnocení.

Mezinárodní den žen a dívek ve vědě upozorňuje na významnou roli badatelek pro vědu i společnost. Vyhlásilo ho Valné shromáždění Organizace spojených národů v prosinci 2015. Oslavujeme jej i na facebookové stránce – podívejte se na náš letošní „výběr“ vědkyň z Akademie věd zde. O genderové nerovnosti i stereotypech jsme psali také v roce 2021 v časopise *A / Věda a výzkum*.

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Dne-11.-unora-oslavujeme-den-zen-a-divek-ve-vede.-Je-ale-v-Cesku-co-slavit>